
ВІД ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Цьогоріч культурне життя країни позначено кількома важливими для енциклопедичної галузі датами – 85 років від часу опублікування трьох томів «Української загальної енциклопедії» – першої української універсальної енциклопедії, що відповідає всім канонам класичних енциклопедій (успішна реалізація проекту була здійснена завдяки самовідданій праці головного редактора Івана Раковського), 95-річчя від дня народження відомого історика, краєзнавця, енциклопедиста з Полтавщини Петра Ротача та 120-річчя від дня народження й 35-річчя відходу у вічність Володимира Кубійовича – ініціатора й головного редактора «Енциклопедії українознавства» та «Encyclopedia of Ukraine». Це число нашого вісника присвячуємо цим видатним українцям, які попри непрості обставини, а часто й наперекір їм, створювали праці, що ввійшли в золотий фонд української культури.

На жаль, стрімке поширення коронавірусної інфекції внесло чимало коректив у плани 2020 року, зокрема довелося відмовитися від ідеї провести круглий стіл, присвячений ювілею Володимира Кубійовича. Не применшуючи заслуги Івана Раковського в розвитку енциклопедистики в Україні, високо оцінюючи внесок в історію й культуру Петра Ротача, стверджуємо, що саме Володимир Кубійович належить до когорти наших найвидатніших енциклопедистів, власне, з його ім'ям пов'язана ціла школа української енциклопедистики та загалом епоха української науки за кордоном, адже він був одним із ініціаторів відродження НТШ за межами

ЦИТУВАТИ ПЕРЕДМОВУ:

Железняк М. Від головного редактора. *Енциклопедичний вісник України*. 2020. Вип. 12. С. 5–8.

Україні¹. Майже 40 років свого життя В. Кубійович присвятив створенню основного видавничого проекту НТШ в Європі – «Енциклопедії українознавства» (тритомної ЕУ-1 та 10-томної ЕУ-2), концептуючи її засади та будучи довголітнім головним редактором і автором численних статей. Як зауважує О. Шаблій, «саме ЕУ стала лебединою піснею В. Кубійовича. <...> За період 1949–1985 рр. вийшло 16 томів цієї енциклопедії, в тому числі 4 томи англійською мовою. ЕУ стала джерелом об'єктивного знання про українство у так званому вільному світі, візитною карткою нашої нації»².

Попри чималу бібліографію праць, присвячених різним аспектам діяльності В. Кубійовича, цю постать оцінено й висвітлено, на наш погляд, поки що не повною мірою, особливо його титанічну роботу над українськомовною та англійськомовною енциклопедіями. Дещо в цьому плані змінює не так давно опубліковане видання «З лабораторії творення “Енциклопедії українознавства”»³, присвячене вивченню досвіду підготовки цієї праці, у якому представлено низку архівних документів, що проливають світло на організацію роботи редакції енциклопедії, основні труднощі, що траплялися під час збирання й опрацювання матеріалів, зрештою, окреслюють постать В. Кубійовича як головного редактора.

Позитивно оцінюючи цю книгу, її рецензенти наголошують на тому, що в ній зібрано «цінні документи, особливо листування, які є частиною значного документального масиву, розкиданого по різних континентах і країнах, де жили та працювали автори та редактори різних наукових напрямів, представлених в енциклопедії»⁴. Постать В. Кубійовича та його науковий доробок постійно є об'єктами уваги науковців Інституту енциклопедичних досліджень НАН України. Варто згадати статті в попередніх випусках вісника: «Енциклопедія українознавства»⁵ (вип. 1), «Англійськомовна енциклопедія України та її спадкоємець, www.encyclopediaofukraine.com»⁶ (вип. 1), «Епістолярна спадщина В. Кубійовича: документальна історія

¹ Кубійович В. Наукове товариство ім. Шевченка у 1939–1959 рр. *Український історик*. 1973. Ч. 1–2.

² Шаблій О. Володимир Кубійович: формула життя і чину. *Володимир Кубійович. Т. 1: Наукові праці*. Париж; Львів, 1996. С. 4–5.

³ З лабораторії творення «Енциклопедії українознавства» / відп. ред. М. Железняк; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Київ, 2018.

⁴ Атаманенко А., Мартинюк Н. Рецензія: З лабораторії творення «Енциклопедії українознавства» / відп. ред. М. Железняк; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Київ, 2018. 352 с. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки*. 2019. Вип. 29. С. 140–141.

⁵ <https://doi.org/10.37068/evu.1.2>.

⁶ <https://doi.org/10.37068/evu.1.3>.

створення «Енциклопедії українознавства»⁷ (вип. 4–5). Очевидно, що назріла потреба започаткувати новий напрям дослідження в Інституті – кубійовичезнавство.

2020-й рік запам'ятовується, на жаль, і сумними подіями. Відійшли у вічність Президент Національної академії наук України, член Головної редакції ЕСУ Борис Патон, а також низка відомих науковців, багаторічних авторів «Енциклопедії Сучасної України», що від 1-го тому писали статті, консультували редакторів, всіляко підтримували видання. Це відомі літературознавці Олександр Астаф'єв, Михайло Шалата, мовознавець Олександр Пономарів, мистецтвознавці Людмила Тверська і Олег Микита, фахівець у галузі механіки, ректор Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Микола Поляков. А наприкінці минулого року – Дмитро Штогрин із Чикаго, Микола Неврлий із Братіслави, які зробили неоціненний внесок у творення ЕСУ. Вічна і світла їм пам'ять!

Не можемо лишити поза увагою вихід у світ цього року енциклопедичного словника Оксани Пеленської «Україна поза Україною», присвяченого українській еміграції у міжвоєнній Чехословаччині – у період, коли ця країна стала другою домівкою для багатьох українців. Серед них – Олександр Олесь, Олена Теліга, Іван Пулюй, Іван Огієнко, Олександр Колесса, Іван Горбачевський, Наталена Королева, Галина Мазепа. У словнику висвітлено як персоналії, так і українські організації, інституції тощо.

Вийшов друком додатковий том «Енциклопедії історії України» під назвою «Україна – Українці», який уклали фахівці Інституту історії України НАН України. У цьому томі вміщено, з одного боку, історичні нариси від найдавніших часів до сьогодення, що враховують найновіші досягнення історичної науки, з другого, – енциклопедичні статті про факти, події, персоналії тощо, назви яких розпочинаються зі слів «Україна» й «український» (та їх похідних).

Дослідники історії українського футболу Василь Каспаревич, Олександр Паук і Тарас Пуньків підготували цікаве видання регіонального характеру – «Львівський футбол: люди, факти. 1939–1991». У форматі енциклопедії подано біографічні довідки майже двох тисяч спортивних діячів, тренерів і футболістів, які творили сторінки історії спорту на теренах Львівщини.

Оприлюднено 22-й том «Енциклопедії Сучасної України» на літери «Мр» – «На». Серед характерних особливостей цього тому – блоки статей про музеї, музику та наукові періодичні видання. Варто особливо наголосити на статтях про музеї університетів та інших закладів вищої освіти. Розуміючи цінність і важливість цих структурних підрозділів установ вищої школи, що іноді мають столітню історію, редакція ЕСУ вирішила

⁷ <https://doi.org/10.37068/evu.4-5.5>.

подавати про них окремі статті. Виявилося, що це не так просто, оскільки через правові колізії музеї існували фактично нелегально. Лише коли віддавали на тиражування 22-й том, де вміщено ці статті, Верховна Рада України прийняла закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності музеїв закладів вищої освіти». Його вже називають епохальним для вишів України, а на боротьбу за прийняття цього закону витрачено майже 10 років. Приємно усвідомлювати, що ЕСУ зафіксувала на своїх сторінках ще один із важливих пластів сучасної культури України.

*Головний редактор
канд. філол. н. Микола Железняк*

12-11-2020